

ISSN 1905-7245

JWP

Japan Watch Project

Vol.5 No.2 ปี 2555

EVERY BODY

and SURVIVE

Fight! Fight!

THAILAND

He will win

ห้ามมาแล้วก็ไม่
สักก็ใน
มันส์ + สู้ๆ

HELP

“การจตุการภัยพิบัติทางธรรมชาติ : ประสบการณ์ไทย-ญี่ปุ่น”

สารบัญ

บทสนทนาธิการ	1
แฉดวงวิจัย	2
สสพแฉแสง/Rays of light การรับมือวิกฤตการณ์ในโลกปัจจุบัน	8
Current Issue สรุปรการสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติ ระหว่างประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น “The Angry Earth: Natural Disasters in Japan and Thailand” โดย Prof. Dr.Noriko Okubo และ Assoc. Prof. Dr.Tamiyo Kondo	10
Japan Anatomy กระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมงของญี่ปุ่นกับการรับมือเหตุการณ์ 3/11 และการเปิดเสรีทางการค้า โดย เอกสิทธิ์ หนูนากดี	18
กันความคิด “Historical Capitalism” เอกสิทธิ์ หนูนากดี	25

บทบรรณาธิการ

หลังพิบัติภัยครั้งใหญ่ผ่านพ้นไป มีการเคลื่อนไหวของภาคส่วนต่างๆ ในสังคมเพื่อสรุปบทเรียนและเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ในอนาคต ในส่วนของภาควิชาการ นักวิชาการในหลากหลายสาขาต่างกระตือรือร้นที่จะทำความเข้าใจและหาแนวทางป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นจากมุมมองและความเชี่ยวชาญตามสาขาวิชาของตนเอง แต่ถึงที่สุดแล้วประสบการณ์ได้ให้บทเรียนว่าปัญหาของสังคมมิได้แยกแ่งเด็ดขาดตามสาขาวิชา ความพยายามทำงานร่วมกันโดยใช้ความรู้ความสามารถความชำนาญจากหลากหลายสาขาวิชาน่าจะเป็นหนึ่งในแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างรอบด้านมากที่สุดเท่าที่ศักยภาพของมนุษย์จะเอื้ออำนวย

JWP ฉบับนี้จึงมีความยินดีที่ได้เห็น ได้มีส่วนร่วม และได้นำเสนอเนื้อหาและความคืบหน้าของ “Crisis Management in Thailand and Japan: The comparative studies and lesson learned” ซึ่งเป็นความพยายามทำงานร่วมกันของสาขาวิชาต่างๆ เพื่อร่วมกันจัดการปัญหาของสังคม และที่พิเศษไปกว่านั้นคือการทำงานครั้งนี้เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิชาการสองประเทศ คือ ไทยกับญี่ปุ่นด้วย

กองบรรณาธิการหวังว่าสังคมไทยจะได้ประโยชน์จากกิจกรรมนี้ตามสมควร

รายงานสรุปการประชุมระดมสมอง เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และพัฒนาโจทย์วิจัย/โครงการวิจัย เรื่อง

“Crisis Management in Thailand and Japan:
The comparative studies and lesson learned”

วันที่ 28 มกราคม 2555

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

กองบรรณาธิการ

ผู้เข้าร่วมประชุม

■ ฝ่ายไทย

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1. รศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และผู้ประสานงานโครงการศูนย์ประสานงานโครงการวิจัยเชิงนโยบาย (Think Tank) ด้านสถาบันการเมืองและนโยบายต่างประเทศ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
2. ผศ.ดร.ทิวดา กมลเวชช รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. รศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4. อ.ดร.วรรณภา ทิระสังขะ รองคณบดีฝ่ายวิจัยและพัฒนา คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
5. ผศ.จิราภา วรเสียงสุข คณบดีคณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
6. รศ.ดร.นิตยา วัจนะภูมิ รองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
7. อ.ดร.นิรวรรณ แสนโพธิ์ อาจารย์ประจำคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
8. อ.ดร.ชดช้อย วัฒนนะ อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
9. อ.ดร.วิจิตระบุษบา มารมย์ รองคณบดีฝ่ายวิเทศน์สัมพันธ์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

10. รศ.ดร.ประมวล เทพชัยศรี คณบดีคณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
11. ผศ.ดร.พจนีย์ ศรีมาโนชญ์ อาจารย์ประจำคณะสหเวชศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
12. นางสาวสกุลกร ยาไทย ผู้ช่วยผู้ประสานงานโครงการวิจัยเชิงนโยบาย (Think Tank) ด้านสถาบันการเมืองและนโยบายต่างประเทศ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. อ.ดร.นฤมล ทับจุมพล ผู้อำนวยการโครงการพัฒนาระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ผศ.ดร.บุญยง ชื่นสุวิมล หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. อ.ทรายแก้ว ทิพากร นักวิจัยประจำสถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และกรรมการเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย (JSN)
4. อ.กนกพรพรณ อยู่ชา นักวิจัยประจำสถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

1. คุณพัชรวิทย์ พรหมวงศ์ นักวิจัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1. ผศ.นภาพร เปี่ยมสง่า หัวหน้าภาควิชาวิศวกรรมทรัพยากรน้ำ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

1. รศ.ดร. ปัทมาวดี ชูชุกี ผู้อำนวยการฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
2. คุณรุ่งนภา ลัดคนาพรวิสิฐ เจ้าหน้าที่บริหารโครงการฝ่ายนโยบายชาติและความสัมพันธ์ข้ามชาติ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

1. คุณเอกสิทธิ์ หนูนุกัถิ ผู้ประสานงานโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และเลขานุการเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย (JSN)

ศาลปกครอง

1. คุณชาญวิทย์ ชัยกันย์ พนักงานคดีปกครองชำนาญการ สำนักวิจัยและวิชาการ สำนักงานศาลปกครอง

Japan Foundation

1. คุณวัฒนา อ่อนพานิช ผู้แทนจาก Japan Foundation

■ ฝ่ายญี่ปุ่น

Osaka University

1. Prof. Dr.Noriko Okubo, Graduate School of Law and Politics, Osaka University

Kobe University

1. Assoc. Prof. Dr.Tamiyo Kondo, Department of Architecture, Graduate School of Engineering, Kobe University
2. คุณฐิตยา สารฤทธิ์, Ph.D Student at Department of Agriculture, Graduate School of Engineering, Kobe University

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์น้ำท่วมใหญ่ในประเทศไทย ช่วงปลายปี 2554 ศูนย์วิจัยดิเรก ชัยนาม คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, Japan Foundation, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, โครงการสันติไมตรี ไทย-ญี่ปุ่น, เครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย (JSN) และคณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัย

ต่างๆ ตระหนักรู้ร่วมกันถึงความสำคัญของการจัดการที่เกิดขึ้น และมีความเห็นร่วมกันที่ภาควิชาการควรจะทำการศึกษาดูสถานการณ์ดังกล่าวเพื่อเสนอทางออกของปัญหาสู่สาธารณชน

ด้วยเหตุนี้ ทุกฝ่ายจึงได้ร่วมประชุมระดมความคิดเพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยซึ่งจัดขึ้น 3 ครั้ง ภาย

ได้การสนับสนุนทางด้านงบประมาณจากโครงการ ศูนย์ประสานงานโครงการวิจัยเชิงนโยบาย (Think Tank) ด้านสถาบันการเมืองและนโยบายต่างประเทศ, โครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดล้วนเป็นนักวิชาการสายสังคมศาสตร์ ซึ่งที่ประชุมมีมติร่วมกันว่า ในการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำท่วมใหญ่ในประเทศไทยช่วงปลายปี 2554 ได้อย่างรอบด้าน ควรจะดำเนินการศึกษาในรูปแบบ cross-disciplinary ที่ไม่ควรจำกัดเพียงแค่องค์ความรู้ในสายสังคมศาสตร์เท่านั้น หากแต่ควรรวมถึงองค์ความรู้ในสายวิทยาศาสตร์ รวมทั้งขยายขอบเขตให้ครอบคลุมถึงผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ดังกล่าว นอกเหนือจากองค์กรในภาควิชาการด้วย

จึงได้ร่วมกันจัดประชุมระดมความคิดเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และพัฒนาโจทย์วิจัย/โครงการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อเชิญนักวิชาการจากหลากหลายสาขาวิชา เช่น นักวิชาการสายวิทยาศาสตร์และผู้แทนจากศาลปกครองมาหารือร่วมกัน

วิธีการทำงาน

วิธีการในการทำงานร่วมกันแบบข้ามสาขาวิชานั้นเริ่มจากความสนใจทางวิชาการของนักวิชาการแต่ละท่านต่อวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในไทยและญี่ปุ่น โดยพิจารณาบนพื้นฐานของประสบการณ์และความเชี่ยวชาญทางวิชาการ รวมทั้งร่วมกันระบุหัวข้อของการศึกษา โดยเฉพะประเภทของวิกฤติการณ์ที่ต้องการศึกษาให้ชัดเจน ซึ่งวิกฤติการณ์ดังกล่าวจะต้องสามารถเป็นกรณีศึกษาที่สามารถเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันได้ระหว่างไทยและญี่ปุ่น

นอกจากนี้หน่วยวิเคราะห์ในการศึกษาก็อาจเป็นจุดร่วมของการทำงานวิจัยแบบข้ามสาขาวิชาได้ เนื่องจากสามารถศึกษาวิเคราะห์หน่วยเดียวกันจากหลายมุมมอง เป็นต้นว่าการศึกษา

บทบาทขององค์กรภาคประชาสังคมในวิกฤติการณ์น้ำท่วมประเทศไทย

ทั้งนี้วิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้งมัก จะมีความหลากหลายของระดับความรุนแรงของวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันหรือระยะเวลาใกล้เคียงกัน และวิกฤติการณ์ในญี่ปุ่นกับไทยก็แตกต่างกัน โดยในกรณีของภัยพิบัติที่เกิดขึ้นที่ญี่ปุ่น เมื่อพิจารณาจากจำนวนผู้เสียชีวิตและความหลากหลายของภัยพิบัติ เห็นว่ามีระดับของความรุนแรงมากกว่าไทยมาก อย่างไรก็ตาม ไทยสามารถเรียนรู้ประสบการณ์ดังกล่าวจากญี่ปุ่นได้ เนื่องจากไทยมีโอกาสประสบกับภัยพิบัติที่รุนแรง อันเนื่องมาจากผลของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลกเช่นกัน ซึ่งอาจจะต้องเลือกประเภทของภัยพิบัติที่ไทยและญี่ปุ่นประสบร่วมกันเป็นหัวข้อของการศึกษา

ตัวอย่างความแตกต่างกรณีไทยกับญี่ปุ่น เช่น กฎหมายการจัดการภัยพิบัติของไทยและญี่ปุ่น ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมาก กล่าวคือ ประเทศไทยมีการบังคับใช้กฎหมายการจัดการภัยพิบัติที่เรียกว่า “Disaster Countermeasures Basic Law” มาตั้งแต่ปี 1961 ในขณะที่ประเทศไทยเพิ่งจะบังคับใช้กฎหมายป้องกันภัยพิบัติและระเบียบในการฟื้นฟู (Disaster Protect and Relief Regulation) ในปี 2007

หัวข้อวิจัยวิจัยนำเสนอ

มิติทางด้านการเมืองในการจัดการภัยพิบัติ ซึ่งเป็นประเด็นที่เห็นได้ชัดเจนจากกรณีศึกษาของประเทศไทยที่การจัดการภัยพิบัติถูกทำให้เป็นเรื่องของการเมือง

การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างไทยและญี่ปุ่นเกี่ยวกับกลไกของรัฐ คือ กฎ ระเบียบ และสถาบัน ในการจัดการภัยพิบัติ รวมถึงเครือข่าย/ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาล (Intergovernmental relationship) ในการจัดการภัยพิบัติ

การจัดการภัยพิบัติที่ไทยควรจะต้องเรียนรู้จากญี่ปุ่น ได้แก่ 1.) โครงสร้างการจัดการ 2.) ภาคประชาสังคมและชุมชน 3.) เครื่องมือทางเศรษฐกิจ

เช่น ระบบการชดเชย (compensation system) ระบบการประกันภัย (insurance system) และระบบภาษี (tax system) เป็นต้น

การสื่อสารต่อสาธารณชน (Public Communication) ในสถานการณ์ภัยพิบัติ

ระบบที่สนับสนุนการตัดสินใจของหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการสื่อสาร (Decision Support System : DSS) และความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลที่จำเป็นต่อการประกอบการตัดสินใจของสาธารณชน

โจทย์วิจัยทางด้านกฎหมายเกี่ยวกับความคุ้มกันทางกฎหมาย (law immunity) การชดใช้ความเสียหาย (redemption) และการจ่ายค่าชดเชย (compensation)

ความรับผิดชอบของรัฐ (responsibility of state) และภาวะความรับผิดชอบ (accountability) ในการจัดการภัยพิบัติ โดยศึกษาผ่านขั้นตอนการจัดการภัยพิบัติทั้งหมด

ความรับผิดชอบทางกฎหมายของรัฐ (liability of state) ในการจัดการภัยพิบัติ ซึ่งเป็นประเด็นที่สามารถศึกษาเปรียบเทียบได้ระหว่างไทยและญี่ปุ่น โดยในกรณีของญี่ปุ่น รัฐบาลกลางกำลังประสบปัญหาจากการไม่เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการรั่วไหลของสารกัมมันตภาพรังสีต่อสาธารณชน

โจทย์วิจัยเกี่ยวกับกฎหมายการจัดการภัยพิบัติที่ศึกษาเปรียบเทียบกรณีศึกษาของไทยและญี่ปุ่นด้วย

การสร้างการตระหนักรู้ต่อชุมชน (community awareness) ในการรับมือกับภัยพิบัติ

มิติทางวัฒนธรรมในการจัดการภัยพิบัติ โดยหน่วยวิเคราะห์ในการศึกษา คือ กลุ่มคนชายขอบ (marginalized people) ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่ไม่ใช่ระบบดูแลเมื่อเผชิญกับภัยพิบัติ

บทบาทองค์กรภาคประชาสังคม (CSO) ว่ามีการรับมือต่อภัยพิบัติที่เกิดขึ้นอย่างไร โดยการศึกษบทบาทของภาคประชาสังคมในเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในปี 2011 ของไทย มีประเด็นศึกษาที่สำคัญ 2 เรื่อง ได้แก่ 1.) บทบาทของ cooperative

group และรัฐบาลท้องถิ่นที่ให้ความช่วยเหลือกันเอง เพราะไม่สามารถพึ่งพากลไกของรัฐได้ และ 2.) การรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันของกลุ่มคนงาน ผู้อพยพ และคนตกงานที่ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่สำคัญ เมื่อเผชิญภัยพิบัติ

สาธารณสุข (health care) ในสถานการณ์ภัยพิบัติ ซึ่งประเด็นศึกษาจะครอบคลุมตั้งแต่การป้องกันและควบคุมการเกิดโรคก่อนที่จะเกิดภัยพิบัติ รวมทั้งการให้การรักษาผู้ประสบภัยที่เจ็บป่วยหรือได้รับบาดเจ็บในช่วงที่เกิดภัยพิบัติ

การจัดการทางด้านสาธารณสุข รวมทั้งการศึกษาสำรวจพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดอุทกภัย (Risk-prone area)

การวางผังเมือง โดยเน้นศึกษาเกี่ยวกับการออกกฎระเบียบการใช้ที่ดิน (land use regulation)

รูปแบบของภัยพิบัติในบริเวณเมืองและบริเวณชนบท รวมถึงระดับของปฏิกริยาของผู้คนในพื้นที่ต่อภัยพิบัติ เพราะรูปแบบของภัยพิบัติที่มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ รูปแบบของภัยพิบัติที่เกิดในบริเวณเมืองมีความสลับซับซ้อนกว่าที่เกิดในบริเวณชนบท และปฏิกริยาของผู้คนในเมืองต่อภัยพิบัติก็มีความแตกต่างไปจากผู้คนในชนบทเช่นกัน

ปัญหาทางโครงสร้าง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ที่ดินกับวิกฤติการณ์น้ำท่วม

การจัดการศูนย์พักพิง และการควบคุมการใช้ที่ดินหลังจากที่เกิดภัยพิบัติ ซึ่งเป็นโจทย์วิจัยที่สามารถศึกษาเปรียบเทียบระหว่างไทยและญี่ปุ่นได้

สรุปวิจัยที่สนใจศึกษา

1. Intergovernmental Relationship (IGR): relation between actors in disaster management
2. Examine the categories of disasters as well as risk prone areas
3. State responsibility and accountability through all stages of disaster management
4. Community Based Disaster and Risk Reduction Management (CBDRM) : focusing on establishing communities' "new" building block and awareness

5. Cultural variation as crucial components of more effective public response especially “Mutual Help”
6. Civil society and/or marginalized people in so call “help” process
7. Logistic and Necessity Supply in Disaster and Infrastructure-Facilities in Disaster
8. Accessibility to help: equality, afford, justice
9. Public Health: prepare before disaster
10. Public Communication including media roles
11. Urban planning: the architecture and land-use as well as the enforcement

ขอบเขตการดำเนินงานวิจัย

โครงการวิจัยขนาดใหญ่และโครงการวิจัยขนาดเล็กหรือ preliminary research

ประเภทของภัยพิบัติที่จะศึกษาควรต้องครอบคลุมถึงการศึกษากภัยพิบัติขนาดใหญ่ เช่น แผ่นดินไหวด้วย เพราะจากข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ที่มีอยู่บ่งชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยมีโอกาสเผชิญกับแผ่นดินไหวขนาดใหญ่ในอีก 10 ปีข้างหน้า

วิธีวิจัย

- วิธีศึกษา : การวิเคราะห์สถานการณ์ (situation analysis) โดยศึกษาในรูปแบบการศึกษาเปรียบเทียบ (comparative study) ระหว่างกรณีศึกษาของไทยและญี่ปุ่น
- ประเภทของภัยพิบัติที่ศึกษา : น้ำท่วม, สึนามิ, พายุ, แผ่นดินไหว ฯลฯ
- หน่วยการวิเคราะห์ :
 1. ระดับประชาชน
 - 1.1) ปัจเจกบุคคล
 - 1.2) ครัวเรือน
 - 1.3) องค์การภาคประชาสังคม (ศึกษาในสถานะที่เป็นองค์กร)
 2. ระบบการจัดการของรัฐ
 - 2.1) กลไก
 - 2.2) กฎและระเบียบ
 3. พื้นที่
 - 3.1) เขตเมือง
 - 3.2) เขตชนบท

การรับมือวิกฤติการณ์ในโลกปัจจุบัน

“ภารกิจแรกของคณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อการฟื้นฟูและสร้างอนาคตประเทศ (กยอ.) คือทำทุกอย่างเพื่อที่จะฟื้นฟูและสร้างอนาคตของประเทศ โดยภารกิจแรกที่ผมเห็นคือการสร้างความเชื่อมั่นให้กับประเทศ โดยเฉพาะผู้ลงทุนชาวต่างประเทศที่มาลงทุนในประเทศไทย”

ดร.วีรพงษ์ รามางกูร

ประธานคณะกรรมการยุทธศาสตร์เพื่อการฟื้นฟูและสร้างอนาคตประเทศ (กยอ.)

12 ธันวาคม 2011

“ระบบการเมืองที่เราได้อยู่ มันไวต่อการรับความทุกข์ของคนที่มีทุนเยอะ แล้วมันช้าต่อการรับความทุกข์ของคนที่ไม่มียุทธ”

ศาสตราจารย์ ดร.เกษียร เตชะพีระ

7 มกราคม 2012

“Japan is committed to utilizing lessons from the Great East Japan Earthquake as global public goods in development assistance.”

Yasushi Kinoshita

Director-General for International Affairs of Japan's Finance Ministry

24 October 2011

<http://wbi.worldbank.org/wbi/stories/learning-mega-disasters>

“Centuries of natural disasters have made them attuned to the fragility of existence-but that acceptance has not translated into resignation. Rather, it has distilled itself into the arts and crafts, into architecture, poetry, gardens, and the rituals of the tea ceremony. Unstable as the earth has always been beneath their feet, the Japanese have found myriad ways of building, cherishing and celebrating the land. They will surely do so again.”

Nassrine Azim

A senior advisor at the United Nations Institute for Training and Research

14 March 2011

<http://www.nytimes.com/2011/03/15/opinion/15iht-edazimi15.html?pagewanted=all>

“What’s amazing is that though the list of problems facing Japan is long, it’s not much longer than those every developed country faces these days. There is confidence inside and outside the country that it will meet these challenges and get the job done. That’s not to say that any of this is easy, that the country already has all the answers or won’t face the typical problems of corruption, waste, and tough choices in the decontamination and rebuilding process. But more important, Japan is primed to meet these challenges on a structural level. That says a lot about why so much of its postwar history has been, by all measures, a success, and why Japan has the opportunity to achieve more of the same in the 21st century.”

Ian Bremmer

The president of Eurasia Group, the leading global political risk research and consulting firm

15 February 2012

<http://blogs.reuters.com/ian-bremmer/2012/02/15/japan%E2%80%99s-year-of-resilience/>

“It is all the more dispiriting, on this somber occasion, to contemplate how little the country’s prospects have changed. The disaster should have roused Japan from its lethargy once and for all. Instead, the nation’s malaise is back with a vengeance...If Japan were responding as it ought to, its economy would be poised to emerge from stagnation, spurred by the need to rebuild. And the national trauma would be inspiring politicians to overcome differences on issues vital to the future of the world’s fastest-aging society. But at the disaster’s first anniversary, Japan is floundering.”

Paul Blustein

Non-resident Fellow, Global Economy and Development at Brookings Institution

12 March 2012

http://www.brookings.edu/opinions/2012/0309_japan_tragedy_blustein.aspx

สรุปการสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การจัดการภัยพิบัติทางธรรมชาติระหว่าง ประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น

“The Angry Earth: Natural Disasters in Japan and Thailand”

ถอดความและสรุปโดยกองบรรณาธิการ JWP

ระบบกฎหมายการจัดการภัยพิบัติในญี่ปุ่น

Prof. Dr.Noriko Okubo¹

บทนำ

เหตุการณ์ Great Eastern Japan Earthquake ที่เกิดขึ้นในวันที่ 11 มีนาคม 2011 นับเป็นวิกฤติการณ์ของชาติที่ร้ายแรงมากที่สุดอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ลักษณะของภัยพิบัติที่เกิดขึ้นเป็นการผสมผสานกันระหว่างแผ่นดินไหว คลื่นยักษ์สึนามิ และวิกฤติการณ์นิวเคลียร์ ซึ่งส่งผลกระทบในวงกว้างครอบคลุมทั่วประเทศ และก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมหาศาลตามมา โดยมียอดผู้เสียชีวิตจากภัยพิบัติครั้งนี้เป็นจำนวนถึง 15,700 คน ผู้สูญหาย 4,500 คน ผู้บาดเจ็บ 5,700 คน และผู้อพยพประมาณ 124,000 คน (ข้อมูลทางสถิติ ณ วันที่ 24 สิงหาคม 2554)

เนื่องจากญี่ปุ่นมีที่ตั้งอยู่บริเวณที่แผ่นเปลือกโลกแปซิฟิกเคลื่อนตัว ทำให้ต้องเผชิญกับแผ่นดินไหวและภูเขาไฟระเบิดเป็นประจำ รวมถึงภัยทางธรรมชาติที่ร้ายแรงอื่นๆ อาทิเช่น พายุฝุ่น ฝนและหิมะตกหนัก ฯลฯ ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ญี่ปุ่นต้อง

สร้างและพัฒนาระบบการจัดการภัยพิบัติของตนเองให้มีประสิทธิภาพ โดยในส่วนของระบบกฎหมายประกอบด้วยมาตรการป้องกันภัยพิบัติ 4 ประเภท ได้แก่

- 1) พระราชบัญญัติพื้นฐาน (Basic Act)
- 2) การเตรียมพร้อมและป้องกันภัยพิบัติ (Disaster Prevention and Preparedness)
- 3) การตอบสนองในสถานการณ์ฉุกเฉิน (Disaster Emergency Response)
- 4) การฟื้นฟูและบูรณะความเสียหายจากภัยพิบัติ (Disaster Recovery and Reconstruction)

พระราชบัญญัติพื้นฐาน

ภายหลังจากที่เกิดพายุไต้ฝุ่น Ise-wan ในปี 1959 ญี่ปุ่นได้สร้างระบบการจัดการภัยพิบัติเชิงยุทธศาสตร์ที่ครอบคลุมด้วยการบังคับใช้พระราชบัญญัติการป้องกันภัยพิบัติในปี 1961 (Disaster

¹ อาจารย์ประจำสำนักงานบัณฑิตวิทยาลัยกฎหมายและการเมือง มหาวิทยาลัย Osaka

Countermeasures Basic Act in 1961) และได้ดำเนินการเสริมสร้างศักยภาพของระบบการจัดการภัยพิบัติบนฐานของบทเรียนที่ได้รับจากภัยพิบัติขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้นหลายครั้งในเวลาต่อมา อาทิเช่น Great Hanshin-Awaji Earthquake โดยพระราชบัญญัติการป้องกันภัยพิบัติประกอบด้วยบทบัญญัติที่สำคัญดังต่อไปนี้

1.) *คำนิยามเกี่ยวกับความรับผิดชอบในการจัดการภัยพิบัติ* ระบุถึงความรับผิดชอบ/ภาระหน้าที่ในการจัดการภัยพิบัติของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่รัฐบาลกลาง, รัฐบาลท้องถิ่น ตั้งแต่ระดับจังหวัดไปจนถึงเมืองและหมู่บ้าน, บริษัทมหาชน รวมทั้งประชาชนที่อาศัยในพื้นที่

2.) *องค์กรที่รับผิดชอบในการจัดการภัยพิบัติ* สภากาการป้องกันภัยพิบัติ (Central Disaster Prevention Council) สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นองค์กรหลักที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติ โดยพันธกิจที่สำคัญขององค์กร คือ การกำหนดและการนำแผนการป้องกันภัยพิบัติพื้นฐานและมาตรการฉุกเฉินไปปฏิบัติ เพื่อรับมือกับภัยพิบัติใหญ่ของประเทศ สมาชิกของสภาประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี ซึ่งทำหน้าที่เป็นประธาน และแต่งตั้งสมาชิกจากกระทรวงที่เกี่ยวข้อง รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการจัดการภัยพิบัติจากภาคส่วนต่างๆ

3.) *ระบบการวางแผนการจัดการภัยพิบัติ* สภากาการป้องกันภัยพิบัติจะทำหน้าที่ร่างแผนการป้องกันภัยพิบัติพื้นฐาน และจะดำเนินการทบทวนปรับแก้แผนในแต่ละปี โดยปรับแก้ตามข้อค้นพบของงานวิจัยใหม่ๆ สภาพของภัยพิบัติที่เกิดขึ้น และผลกระทบของการบังคับใช้มาตรการฉุกเฉิน เมื่อสภากาการป้องกันภัยพิบัติดำเนินการปรับแก้แผนการป้องกันภัยพิบัติพื้นฐานเป็นที่เรียบร้อยแล้วก็จะรายงานต่อนายกรัฐมนตรี ข้าราชการระดับสูงในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ว่าราชการจังหวัด บริษัทมหาชน และเผยแพร่ต่อสาธารณชน

4.) *การเตรียมพร้อมและการป้องกันภัยพิบัติ* ระบุถึงการรักษาศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรที่ดำเนินการป้องกันภัยพิบัติ การฝึกซ้อม การป้องกันภัยพิบัติ การเก็บสะสมคลังวัสดุและเสบียงสำหรับการป้องกันภัยพิบัติ การรักษาและตรวจสอบสิ่งก่อสร้างและอุปกรณ์สำหรับการป้องกันภัยพิบัติ รวมถึงความรับผิดชอบของภาคส่วนต่างๆ ที่มีพันธหน้าที่ตามกฎหมายในการนำแผนการป้องกันภัยพิบัติไปปฏิบัติ

5.) *การตอบสนองในสถานการณ์ฉุกเฉิน* ระบุถึงมาตรการฉุกเฉินที่จะตอบสนองต่อภัยพิบัติ โดยมีเป้าหมายเพื่อรับมือกับภัยพิบัติที่กำลังจะเกิดขึ้นล่วงหน้า หรือดำเนินการกักภัยเมื่อภัยพิบัติได้เกิดขึ้นแล้ว เพื่อป้องกันไม่ให้ความเสียหายจากภัยพิบัติแพร่กระจายมากขึ้น รวมทั้งระบุถึงความรับผิดชอบของภาคส่วนต่างๆ ที่มีพันธหน้าที่ตามกฎหมายในการนำมาตรการฉุกเฉินเหล่านี้ไปปฏิบัติ

6.) *การฟื้นฟูและบูรณะความเสียหาย* ระบุถึงความรับผิดชอบของภาคส่วนต่างๆ ในการดำเนินการฟื้นฟูและบูรณะความเสียหายของพื้นที่ประสบภัยภายหลังจากที่เกิดภัยพิบัติ ซึ่งจะดำเนินการตามกฎหมาย หรือภายใต้แผนการป้องกันภัยพิบัติที่เหมาะสม

7.) *มาตรการทางการเงิน* ระบุถึงความรับผิดชอบทางการเงินสำหรับการดำเนินการป้องกันภัยพิบัติ มาตรการฉุกเฉินที่จะรับมือกับภัยพิบัติ และการนำพระราชบัญญัติการป้องกันภัยพิบัติไปปฏิบัติของฝ่ายที่มีหน้าที่รับผิดชอบ

8.) *การประกาศสภาวะฉุกเฉินในยามเกิดภัยพิบัติ (State of Disaster Emergency)* ในยามที่เกิดภัยพิบัติร้ายแรงซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศและสวัสดิการของสาธารณะ และจำเป็นต้องดำเนินมาตรการฉุกเฉินเพื่อรับมือกับภัยพิบัตินั้น นายกรัฐมนตรีจะต้องประกาศสภาวะฉุกเฉินในพื้นที่ประสบภัยหรือครอบคลุมทั้งประเทศ

² กองบรรณาธิการได้สืบค้นข้อมูลประกอบการบรรยายเพิ่มเติมจาก National Land Agency, Japan (1997). "Disaster Countermeasure Basic Act". <http://www.adrc.asia/documents/law/DisasterCountermeasuresBasicAct.pdf>

การเตรียมพร้อมและป้องกันภัยพิบัติ

กฎหมายสำคัญที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการเตรียมพร้อมและป้องกันภัยพิบัติ ได้แก่

1.) พระราชบัญญัติการวางแผนพัฒนาพื้นที่แห่งชาติ (National Spatial Planning Act) ที่ระบุถึง “ยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับพื้นที่แห่งชาติ” (National Spatial Strategies) ซึ่งเป็นแผนการขั้นพื้นฐานในการส่งเสริมการใช้ที่ดิน การพัฒนาและการอนุรักษ์ที่ดินอย่างครอบคลุมรอบด้าน

2.) “Act concerning Priority Plan for Social Infrastructure Development” ที่ระบุถึง “Priority Plan for Social Infrastructure Development” ซึ่งเป็นกรอบตั้งโครงการอนุรักษ์ที่ดินระดับชาติ เช่น การพัฒนาแม่น้ำ การควบคุมการพังทลายของดิน รวมถึงการอนุรักษ์ดินและพื้นที่ชายฝั่ง

3.) พระราชบัญญัติอื่นๆ ที่มีมาตรการที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการเตรียมพร้อมและป้องกันภัยพิบัติ เช่น River Act ซึ่งระบุถึงมาตรการการสร้างเขื่อน เป็นต้น

การตอบสนองต่อภัยพิบัติ

เมื่อเกิดภัยพิบัติขนาดใหญ่ ที่มีผู้คนจะรวมตัวกันที่ศูนย์การจัดการวิกฤติการณ์ สำนักนายกรัฐมนตรีโดยทันที เพื่อวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ รัฐบาลอาจจะก่อตั้งสำนักงานใหญ่สำหรับการจัดการภัยพิบัติขนาดใหญ่ หรือสำนักงานใหญ่สำหรับการจัดการภัยพิบัติที่มีความรุนแรงที่สุด โดยพิจารณาตามระดับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากภัยพิบัตินั้นๆ

กลไกที่สามารถตอบสนองต่อภัยพิบัติขนาดใหญ่ ซึ่งส่งผลกระทบเป็นวงกว้างครอบคลุมหลายพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (หน่วยกู้ภัยฉุกเฉินระหว่างจังหวัด) สำนักงานการจัดการอัคคีภัยและภัยพิบัติ (ทีมกู้ภัยดับเพลิงฉุกเฉิน) และหน่วยรักษาการชายฝั่งของญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังรวมถึงกองกำลังป้องกันตนเอง (Self-Defense Forces) ในกรณีที่ได้รับภารกิจจากรัฐบาลจังหวัดด้วย

การฟื้นตัวและกลับมามีชีวิตปกติดังเดิม (Recovery and Rehabilitation)

การฟื้นตัวและกลับมามีชีวิตปกติดังเดิม หลังจากความเสียหายจากภัยพิบัติ จะดำเนินการภายใต้ชุดมาตรการที่ครอบคลุมทั้งมาตรการทางกฎหมาย มาตรการทางด้านภาษีและมาตรการทางการเงิน เพื่อฟื้นฟูพื้นที่ที่ประสบภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแบบแผนที่กำหนดไว้ รวมทั้งเพื่อฟื้นฟูศักยภาพในการดำรงชีวิตหลังภัยพิบัติของผู้ประสบภัย และเพื่อจัดหาศูนย์พักพิงให้ผู้ประสบภัย

กฎหมายพิเศษเกี่ยวกับเหตุการณ์ Great East Japan Earthquake

ภายหลังจากเหตุการณ์ Great East Japan Earthquake รัฐบาลญี่ปุ่นได้บังคับใช้กฎหมายหลายฉบับเพื่อตอบสนองต่อภัยพิบัติดังกล่าว อาทิเช่น พระราชบัญญัติพื้นฐานว่าด้วยการบูรณะฟื้นฟูเพื่อตอบสนองต่อเหตุการณ์ Great East Japan Earthquake (Basic Act on Reconstruction in response to the Great East Japan Earthquake) และกฎหมายสำหรับเขตพิเศษเพื่อการบูรณะฟื้นฟู (The law for Special Zone for Reconstruction) ที่อนุญาตให้รัฐบาลท้องถิ่นในพื้นที่ประสบภัยสามารถวางแผนการเกี่ยวกับเขตพิเศษเพื่อการบูรณะฟื้นฟูเพื่อเสนอต่อรัฐบาล โดยทั้งสองฝ่ายก็จะดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาของรัฐบาลท้องถิ่นและรัฐบาลกลางเป็นลำดับต่อไป

ทักษะต่อการจัดการภัยพิบัติของญี่ปุ่นในอนาคต

แนวทางการจัดการภัยพิบัติที่อยู่บนฐานของโครงการโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure project) อาจไม่ใช่แนวทางการจัดการภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด เนื่องจากประสบปัญหาเรื่องการขาดแคลนทรัพยากรที่เพียงพอที่จะสนับสนุนการดำเนินการตามแนวทางดังกล่าว ดังนั้น จึงเสนอแนวทางการจัดการภัยพิบัติแบบบูรณาการด้วยมาตรการทางกฎหมายในหลายสาขา กิจกรรมอาสาสมัคร การปรึกษาหารือโดยการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายสาขาวิชา และความร่วมมือระหว่างประเทศ

การเตรียมพร้อมและการบรรเทาภัยพิบัติสำหรับอุทกภัยครั้งต่อไป

การจัดการศูนย์พักพิง ความต่อเนื่องทางธุรกิจ และการอนุรักษ์มรดกทางประวัติศาสตร์

Assoc. Prof. Dr. Tamiyo Kondo³

บทเรียนการจัดการภัยพิบัติของญี่ปุ่น

จากการที่ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ประสบกับภัยพิบัติที่ร้ายแรงมาตลอด โดยเฉพาะเหตุการณ์ Great Hanshin Earthquake 1995 และเหตุการณ์ Great Eastern Earthquake 2011 ซึ่งสร้างความเสียหายให้กับญี่ปุ่นอย่างมหาศาล สิ่งที่ญี่ปุ่นเรียนรู้จากประสบการณ์การรับมือกับภัยพิบัติที่ผ่านมา ได้แก่

1.) ปัญหาการออกแบบสิ่งก่อสร้างเพื่อรับแรงแผ่นดินไหว (seismic design problem)

ความเสียหายที่ร้ายแรงที่สุดของเหตุการณ์ Hanshin Earthquake 1995 คือ ความเสียหายของอาคารบ้านเรือนที่ส่วนมากเป็นโครงสร้างวัสดุไม้ ซึ่งไม่ได้ถูกออกแบบมาเพื่อรับแรงแผ่นดินไหว โดยปัญหาการออกแบบโครงสร้างเพื่อรับแรงแผ่นดินไหว (seismic design problem) เป็นปัญหาเก่าที่พบจากประสบการณ์ภัยพิบัติในอดีต และส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตด้วยสาเหตุดังกล่าวในเหตุการณ์ Hanshin Earthquake 1995 ถึง 90% รัฐบาลญี่ปุ่นจึงพยายามแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่าแก่ครัวเรือนในพื้นที่ประสบภัย เพื่อสนับสนุนการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนเพื่อรับแรงแผ่นดินไหว แต่ปัญหาที่สำคัญของการดำเนินนโยบายดังกล่าวคือ เงินช่วยเหลือที่รัฐบาลมอบให้แก่ครัวเรือนเป็นจำนวนที่น้อยเกินไป นอกจากนี้ พรรค LDP ซึ่งเป็นพรรครัฐบาลในขณะนั้น ยังไม่สามารถออกกฎระเบียบบังคับการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนเพื่อรับแรงแผ่นดินไหวได้ การออกแบบสิ่งก่อสร้างเพื่อรับแรงแผ่นดินไหวจึงเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญในการดำเนินยุทธศาสตร์การลดภัยพิบัติ (disaster reduction strategy) ของญี่ปุ่น

2.) ศักยภาพที่จำกัดของรัฐบาลในการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย

จากข้อมูลทางสถิติในเหตุการณ์ Hanshin Earthquake 1995 พบว่า ประชาชนรอดชีวิตจากการช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านมากที่สุด ไม่ใช่พึ่งพาความช่วยเหลือจากรัฐบาล ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพของประชาชนในการพึ่งพาตนเองเมื่อเผชิญกับภัยพิบัติจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมาก

3.) ข้อจำกัดของโครงสร้างทางกายภาพ (physical structure) ในการป้องกันภัยพิบัติ

แผนการป้องกันภัยพิบัติของญี่ปุ่นเน้นความสำคัญของโครงสร้างทางกายภาพ (physical structure) ในการป้องกันภัยพิบัติมากที่สุด เนื่องจากรัฐบาลญี่ปุ่นได้ถอดบทเรียนที่ผิดจากประสบการณ์ภัยพิบัติในอดีตว่า การสร้างกำแพงป้องกันสึนามิที่มีขนาดใหญ่กว่าเดิมเป็นวิธีการป้องกันภัยพิบัติที่ดีที่สุด จากฐานคิดดังกล่าวได้นำไปสู่การก่อสร้างกำแพงป้องกันสึนามิที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลกที่ Tohoku ซึ่งใช้ต้นทุนทางเศรษฐกิจในการก่อสร้างมากเกินไป อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ Great Eastern Earthquake 2011 ได้แสดงให้เห็นว่า กำแพงป้องกันสึนามิที่ Tohoku ไม่สามารถทำหน้าที่ปกป้องชีวิตของประชาชนได้ ดังนั้น การเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับภัยพิบัติและมาตรการอพยพจึงน่าจะเป็นแนวทางการป้องกันภัยพิบัติที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการเน้นความสำคัญของโครงสร้างทางกายภาพ

4.) การเตรียมความพร้อมและลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้น (Mitigation and Preparedness)

สิ่งที่ญี่ปุ่นได้บทเรียนจากภัยพิบัติในอดีตไม่ได้เป็นเรื่องทางกายภาพหรือมาตรการตอบสนอง

³ อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย Kobe

ต่อสถานการณ์ แต่เป็นการจำกัดวงความเสียหาย ด้วยการลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นและจากนั้นจะเป็นการเตรียมความพร้อมที่ดีกว่าเดิม

เมื่อพิจารณาถึงบทเรียนการจัดการภัยพิบัติของญี่ปุ่นที่ผ่านมา อาจกล่าวได้ว่า ญี่ปุ่นจะให้ความสำคัญกับการพัฒนายุทธศาสตร์การลดภัยพิบัติ (disaster reduction strategy) ในฐานะที่เป็นเครื่องมือที่สามารถป้องกันภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยวัตถุประสงค์หลักของการดำเนินยุทธศาสตร์การลดภัยพิบัติ ได้แก่

- 1.) เพื่อปกป้องชีวิตของมนุษย์ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุด
- 2.) เพื่อปกป้องสินทรัพย์และทรัพย์สินของปัจเจกชน ครัวเรือน หรือสาธารณชน
- 3.) เพื่อฟื้นฟูชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติ

ลักษณะพิเศษของอุทกภัยครั้งใหญ่ของไทยในปี 2011

1.) เป็นภัยพิบัติที่ก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจมากที่สุดเป็นอันดับ 4 ของโลก

ธนาคารโลกได้ประเมินมูลค่าความเสียหายทางเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติครั้งนี้ประมาณ 1,440 พันล้านบาท (45 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ) โดยถูกจัดอันดับให้เป็นภัยพิบัติที่ก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจมากที่สุดเป็นอันดับ 4 ของโลก รองจากเหตุการณ์ Eastern Japan Earthquake 2011, 1995 Kobe Earthquake และ Hurricane Katrina 2005

2.) จำนวนผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุเพิ่มสูงมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ก่อนสิ้นปี 2011 รัฐบาลไทยได้ประกาศยอดผู้เสียชีวิตจากอุทกภัยครั้งนี้เป็นจำนวนกว่า 800 คน โดยข้อกังวลที่สำคัญที่สุดไม่ใช่ประเด็นเรื่องจำนวนผู้เสียชีวิต หากแต่เป็นสาเหตุของการเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุซึ่งยังคงเพิ่มสูงอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น คำถามพื้นฐานที่สำคัญที่ประเทศไทยพึงต้องพิจารณาตรวจสอบ คือ เพราะเหตุใดจึงไม่สามารถ

ระงับการเสียชีวิตในลักษณะนี้ได้ และบทเรียนที่สำคัญจากการสูญเสียชีวิตของผู้คนในภัยพิบัติครั้งนี้คืออะไร ซึ่งจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะให้รัฐบาลไทยพัฒนายุทธศาสตร์การลดภัยพิบัติ เพื่อเป็นเครื่องมือที่ใช้ลดการสูญเสียชีวิตของผู้คนจากภัยพิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

3.) การเกิดอุทกภัยในระยะยาวและการฟื้นฟู

ลักษณะของอุทกภัยที่เกิดขึ้นเป็นการเกิดอุทกภัยในระยะยาวที่ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต้องหยุดชะงัก รวมถึงกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนด้วย การดำเนินยุทธศาสตร์ลดภัยพิบัติจึงเป็นทางเลือกในการรับมือกับปัญหาดังกล่าวได้ดีที่สุด เนื่องจากช่วยลดความเสี่ยงที่เกิดจากอุทกภัยในระยะยาว รวมถึงการวางแผนการฟื้นฟูพื้นที่ประสบภัยได้

มาตรการการเตรียมพร้อมที่จำเป็นสำหรับประเทศไทยเพื่อรับมือกับอุทกภัยในอนาคต

เมื่อพิจารณาถึงประสบการณ์การรับมือกับอุทกภัยครั้งใหญ่ในปี 2011 ของประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่า เพื่อลดความเสียหายจากอุทกภัยที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ประเทศไทยจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับมาตรการควบคุมและบรรเทาอุทกภัยให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ข้อพิจารณาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ภัยพิบัติ (disaster) จะเกิดขึ้น เมื่อสภาวะภัย (hazard) นั้นมีระดับความรุนแรงมากเกินกว่าที่โครงสร้างทางกายภาพที่ป้องกันอุทกภัย (flood physical structure) ที่มีอยู่จะสามารถรับมือได้ ซึ่งญี่ปุ่นเองก็ได้รับบทเรียนดังกล่าวจากประสบการณ์การรับมือกับภัยพิบัติในเหตุการณ์ Great Eastern Japan Earthquake 2011 ที่แสดงให้เห็นว่า เขื่อนป้องกันสึนามิที่ใหญ่ที่สุดในโลกที่ Tohoku ไม่สามารถหยุดยั้งสึนามิได้ ดังนั้น ยุทธศาสตร์การลดภัยพิบัติ (disaster reduction) ซึ่งเป็นชุดมาตรการที่ครอบคลุมวงจรการจัดการภัยพิบัติทั้งหมด ได้แก่ การบรรเทา (mitigation) การเตรียมพร้อม (preparedness) การตอบสนอง (response) และการฟื้นฟู

(recovery) เพื่อลดความเสียหายจากภัยพิบัติ จึงเป็นมาตรการการเตรียมพร้อมที่เหมาะสมมากที่สุดสำหรับประเทศไทยในการรับมือกับอุทกภัยในอนาคต

มาตรการการเตรียมพร้อมที่จำเป็นสำหรับประเทศไทยเพื่อรับมือกับอุทกภัยในอนาคต ได้แก่

1.) มาตรการอพยพและการจัดการศูนย์พักพิง

เมื่อเกิดภัยพิบัติ การปกป้องชีวิตของผู้ประสบภัยและช่วยเหลือให้บุคคลเหล่านั้นสามารถดำรงชีวิตอย่างปลอดภัยในช่วงระยะสั้นๆ นับเป็นภารกิจที่สำคัญมากที่สุด ซึ่งรัฐบาลท้องถิ่นมีหน้าที่ที่จะต้องจัดเตรียมแผนการอพยพและการจัดการศูนย์พักพิงสำหรับผู้ประสบภัย รวมถึงบรรจุหลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับการลดภัยพิบัติ (disaster reduction education program) ในสถานศึกษา เพื่อให้ประชาชนสามารถเรียนรู้ถึงวิธีการอพยพอย่างปลอดภัยก่อนที่จะเกิดอุทกภัย

1.1) มาตรการอพยพ

มาตรการการอพยพ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนที่สำคัญ คือ

ขั้นตอนที่ 1 การแจ้งให้ประชาชนเข้าใจถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเป็นหน้าที่หลักของทั้งรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นที่จะต้องเผยแพร่ข้อมูลที่จำเป็นต่อการตัดสินใจอพยพของประชาชนอันได้แก่

- การแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสถานการณ์อุทกภัยล่วงหน้า รวมทั้งพื้นที่ที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากอุทกภัย
- ระเบียบการอพยพ สถานที่ตั้งของศูนย์อพยพในชุมชนของตน

ในกรณีของญี่ปุ่น รัฐบาลท้องถิ่นได้เผยแพร่ข้อมูลที่เป็นแผนที่ที่ระบุถึงที่ตั้งของศูนย์อพยพ รวมถึงแผนที่ของพื้นที่ที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติให้แก่ละแวกบริเวณ นอกจากนี้ ในชุมชนเองยังได้ร่วมกันจัดทำและเผยแพร่แผนที่การลดภัยพิบัติ (disaster reduction mapping) เพื่อให้ประชาชนเข้าใจถึงความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น รวมถึงการตอบสนองที่เหมาะสมต่อภัยพิบัติ

ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบแผนการอพยพและจัดเตรียมเจ้าหน้าที่และอาสาสมัคร

ขั้นตอนที่ 3 การค้นหาสถานที่ตั้งของศูนย์อพยพ

1.2) หลักสูตรการศึกษาการลดภัยพิบัติ (disaster reduction education)

จากข้อมูลทางสถิติจากเหตุการณ์ Great Eastern Japan Earthquake 2011 พบว่า 99% ของจำนวนนักเรียนในพื้นที่ประสบภัยทั้งหมดสามารถรอดชีวิตจากเหตุการณ์ครั้งนี้ เนื่องจากได้รับการอบรมในหลักสูตรการศึกษาการลดภัยพิบัติ (disaster reduction education) ในสถานศึกษาเป็นอย่างดี ทำให้นักเรียนเหล่านั้นสามารถอพยพได้ทันเวลาที่เมื่อเกิดภัยพิบัติ นอกจากนี้ นักเรียนกลุ่มนี้ยังมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดสิ่งที่เรียนรู้ให้กับสมาชิกในครอบครัวและผู้สูงอายุอีกด้วย

1.3) การจัดการศูนย์พักพิง

ในกรณีของญี่ปุ่น ญี่ปุ่นได้พัฒนาระบบการจัดการศูนย์พักพิง รวมถึงพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ในศูนย์พักพิง เพื่อให้ผู้ประสบภัยสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปลอดภัยในระยะสั้นๆ รวมทั้งออกแบบและสร้างศูนย์พักพิงรูปแบบใหม่ที่ตอบสนองต่อการดำเนินชีวิตของผู้อาศัยบางประเภท อาทิเช่น ศูนย์พักพิงสำหรับผู้สูงอายุ หรือศูนย์พักพิงสำหรับสตรี ฯลฯ โดยที่รัฐบาลท้องถิ่นมีหน้าที่หลักในการจัดการศูนย์พักพิง อย่างไรก็ตาม ระบบการจัดการศูนย์พักพิงดังกล่าวมีข้อจำกัด กล่าวคือ เมื่อเกิดภัยพิบัติทรัพยากรบุคคลของรัฐบาลท้องถิ่นไม่เพียงพอที่จะให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นภายหลังจากเหตุการณ์ Kobe Earthquake 1995 รัฐบาลท้องถิ่นจึงได้ออกกฎระเบียบให้มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศูนย์พักพิงมากขึ้น อาทิเช่น ครูโรงเรียนที่มีความรู้เรื่อง disaster reduction เป็นอย่างดี หรือผู้แทนจากภาคส่วนที่ไม่ใช่รัฐบาล (non-government sector) อื่นๆ โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศูนย์พักพิงจะหารือร่วมกันในระดับรัฐบาลท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติตามยุทธศาสตร์การลดภัยพิบัติ นอกจากนี้ ญี่ปุ่นยังให้ความสำคัญกับการจัดอบรมการ

จัดการศูนย์พักพิง โดยจัดตั้งศูนย์อบรมตามพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะที่โตเกียวและโกเบ อีกด้วย

จากประสบการณ์การจัดการศูนย์พักพิงของญี่ปุ่น สามารถสรุปถึงหลักการสำคัญในการจัดการศูนย์พักพิงได้ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ควรจะสำรองอาหารและ shelter supply ก่อนที่จะเกิดภัยพิบัติ โดยในญี่ปุ่นรัฐบาลท้องถิ่นและโรงเรียนในชุมชนมีคลังเก็บสำรองอาหารและ shelter supply ตามหลักการ mutual-help prepare ของยุทธศาสตร์การลดภัยพิบัติ ส่วนในระดับประชาชนก็มีการจัดเตรียมกระเป๋าเป้ใส่ของยามฉุกเฉิน เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตในสภาวะภัยพิบัติตามหลักการ self-help prepare ของยุทธศาสตร์การลดภัยพิบัติอีกด้วย

ประการที่สอง ความสำคัญของการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับกฎระเบียบการอพยพและสถานที่ตั้งของศูนย์พักพิงระหว่างผู้อพยพด้วยกัน ซึ่งจะเป็นอีกช่องทางสื่อสารที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้รวดเร็วกว่าช่องทางสื่อสารจากรัฐบาล โดยเฉพาะในสภาวะฉุกเฉิน

ประการที่สาม ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของภาคส่วนอื่นๆ ที่มีใช้รัฐบาลท้องถิ่นในการจัดการศูนย์พักพิงร่วมกัน โดยการมีส่วนร่วมดังกล่าวแบ่งเป็นสองระดับ 1.) ระดับการวางแผนการจัดการศูนย์พักพิง ซึ่งในกรณีของญี่ปุ่นมีครูโรงเรียนและตัวแทนจากภาคส่วนอื่นๆ ที่ไม่ใช่รัฐบาลร่วมวางแผนการจัดการศูนย์พักพิงกับรัฐบาลท้องถิ่น 2.) ระดับการปฏิบัติการให้ความช่วยเหลือในศูนย์พักพิง โดยนอกเหนือจากเจ้าหน้าที่หรืออาสาสมัครแล้ว ควรให้ผู้ประสบภัยที่อาศัยในศูนย์พักพิงเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวด้วย อาทิเช่น การช่วยแจกจ่ายอาหาร หรือของใช้อื่นๆ แก่ผู้ประสบภัยด้วยกัน

ประการที่สี่ การพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ในศูนย์พักพิงให้มีลักษณะที่ถูกต้องตามหลักสุขอนามัยและสามารถตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้ประสบภัยได้ เพื่อให้ผู้ประสบภัยสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปลอดภัยภายหลังจากที่เกิดภัยพิบัติ

2. การจัดทำแผนเพื่อความต่อเนื่องทางธุรกิจ (Business Continuity Planning)

อุทกภัยครั้งใหญ่ในประเทศไทยในปี 2011 ได้ส่งผลให้สายการผลิตต้องชะงักงัน และสร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจไปทั่วโลก ดังนั้น เพื่อลดความเสียหายทางเศรษฐกิจจากอุทกภัยที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ภาคอุตสาหกรรมควรจะต้องร่วมกันจัดทำแผนเพื่อความต่อเนื่องทางธุรกิจอย่างเร่งด่วน โดยในกรณีของญี่ปุ่น ความท้าทายในการจัดทำแผนความต่อเนื่องทางธุรกิจ คือ ข้อเท็จจริงที่กรุงโตเกียว ซึ่งเป็นเมืองหลวงของญี่ปุ่นที่เป็นศูนย์กลางของศูนย์ราชการและธุรกิจที่สำคัญของประเทศมีโอกาที่จะเกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ภายใน 30 ปีนี้ ดังนั้น ภายใต้อาณัติดังกล่าว ญี่ปุ่นจะสามารถรักษาความต่อเนื่องทั้งทางธุรกิจและทางการเมืองของตนได้อย่างไร ซึ่งความท้าทายดังกล่าวนี้อาจเป็นความท้าทายเดียวกับประเทศไทยต้องเผชิญ เนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางของศูนย์ราชการและธุรกิจ อีกทั้งมีความเสี่ยงที่จะเผชิญกับภัยพิบัติในอนาคตเช่นกัน

3. การอนุรักษ์มรดกทางประวัติศาสตร์

อุทยานประวัติศาสตร์อยุธยาของประเทศไทยได้รับความเสียหายอย่างมากจากอุทกภัยครั้งใหญ่ในปี 2011 จากบทเรียนดังกล่าว จึงเสนอให้ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีในการปกป้องมรดกทางประวัติศาสตร์จากภัยพิบัติและถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลัง ซึ่งในกรณีของญี่ปุ่นนั้น ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีมรดกทางประวัติศาสตร์มากมายเช่นเดียวกับประเทศไทย จึงให้ความสำคัญกับการปกป้องมรดกทางประวัติศาสตร์จากภัยพิบัติเป็นอย่างมาก และความสำคัญของประเด็นดังกล่าวได้ถูกเน้นย้ำในยุทธศาสตร์การลดภัยพิบัติของญี่ปุ่น ซึ่งนำไปสู่การดำเนินการจัดตั้งศูนย์อบรมความรู้และเทคโนโลยีในการปกป้องมรดกทางประวัติศาสตร์จากภัยพิบัติในหลายๆ พื้นที่ด้วย เช่น เมืองเกียวโต เป็นต้น

บทสรุป

เมื่อพิจารณาถึงประสบการณ์การรับมือกับภัยพิบัติที่ผ่านมาของประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทย เห็นว่า ทั้งสองประเทศควรให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์การลดภัยพิบัติ (disaster reduction) ให้มากขึ้น เพื่อเตรียมการรับมือกับภัยพิบัติที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

หลักการสำคัญสำหรับการดำเนินยุทธศาสตร์การลดภัยพิบัติ ประกอบด้วย 1.) Self-help เป็นการเตรียมการรับมือกับภัยพิบัติในระดับประชาชน อาทิเช่น การจัดเตรียมกระเป๋าเป้ใส่ของยามฉุกเฉิน และประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบและสถานที่ตั้งของศูนย์อพยพ 2.) Mutual-help เป็นการเตรียมการรับมือกับภัยพิบัติในระดับชุมชน เพื่อปกป้องชีวิตของพลเมืองในชุมชน ดังนั้น ชุมชนจะต้องมีวัฒนธรรมในการช่วยเหลือเพื่อนบ้านในสภาวะวิกฤติ รวมทั้งใส่ใจและให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุและผู้ป่วยที่ไม่สามารถอพยพเองได้ และ 3.) Government-help เป็นการเตรียมการรับมือ

กับภัยพิบัติในระดับประเทศ ซึ่งไม่ควรให้ความสำคัญ แต่เป็นเพียงการสร้างสิ่งก่อสร้างเพื่อป้องกันภัยพิบัติเท่านั้น หากแต่ควรจะรวมถึงการเสริมสร้างศักยภาพของพลเมืองในการรับมือกับภัยพิบัติด้วย อาทิเช่น การส่งเสริมการเรียนการสอนเกี่ยวกับการลดภัยพิบัติ โดยหัวใจสำคัญของการดำเนินยุทธศาสตร์การลดภัยพิบัติ คือ การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด อาทิเช่น ภาคประชาชน ภาคเอกชน ภาควิชาการและสื่อมวลชน เป็นต้น

เมื่อประเมินประสบการณ์การรับมือกับภัยพิบัติที่ผ่านมาของทั้งญี่ปุ่นและไทยตามหลักยุทธศาสตร์การลดภัยพิบัติ อาจกล่าวได้ว่า ทั้งสองประเทศมุ่งเน้นความสำคัญของการเตรียมการรับมือกับภัยพิบัติตามหลักการ Government-help มากเกินไป หากแต่ควรมุ่งเน้นความสำคัญของการเตรียมการรับมือกับภัยพิบัติตามหลักการ Self-help และ Community-help ให้มากขึ้นด้วย เพื่อที่จะได้สามารถลดความเสียหายจากภัยพิบัติที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

กระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมงของญี่ปุ่น กับการรับมือเหตุการณ์ 3/11 และการเปิด เสรีทางการค้า

เอกสิทธิ์ หนูนุกัคดี*

A flooded rice field is seen in the tsunami-devastated city of Natori city, near Sendai, Miyagi prefecture

ที่มา: http://photos.nj.com/njcom_photo_essays/2011/04/04-04-11_the_star-ledgers_phot.html

ภาพรวม

หากพิจารณาว่ากฎหมายพื้นฐานคือหัวใจสำคัญและแสดงวัตถุประสงค์หลักของกระทรวงเกษตร ป่าไม้ และประมง จะพบว่าเป้าหมายหลักของกระทรวงเกษตรฯ อยู่ที่การประกัน อุปทานอาหาร พัฒนาภาคเกษตร เน้นสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่อง

การทำหน้าที่หลากหลายของภาคเกษตร กระจายความเจริญสู่ชนบทหรือหาจุดเชื่อมโยงระหว่างเมืองกับชนบทพร้อมกันกับการผลิตแบบอุตสาหกรรมของสินค้าเกษตรที่ส่งเสริมความยั่งยืนของภาคเกษตร การขีดเส้นแบ่งหน้าที่ระหว่างรัฐกับรัฐบาลท้องถิ่น

* ผู้ประสานงานโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

ที่มา: East Asia Forum

การแสวงหาความร่วมมือจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคอุตสาหกรรม เกษตรกร และผู้บริโภค ซึ่งทั้งหมดนี้มีความเป็นรูปธรรมด้วยการสร้างกฎหมาย ระเบียบ แผนงานและแนวทางปฏิบัติ

ในปี 2011-2012 เหตุการณ์ที่มีผลกระทบต่อการค้าเน้นนโยบายของกระทรวงเกษตรฯ อย่างชัดเจนคือ พิบัติภัยแผ่นดินไหว สึนามิและวิกฤติโรงไฟฟ้านิวเคลียร์หรือที่เรียกกันว่าเหตุการณ์ 3/11 (หมายถึงวันที่ 11 เดือนมีนาคม) ทำให้กระทรวงเกษตรฯ ต้องเสนอและปฏิบัติมาตรการเร่งด่วนหลายประการเพื่อลดผลกระทบและฟื้นฟูเกษตรกร ผู้บริโภค และภาคเกษตรของญี่ปุ่น

นอกจากเหตุการณ์ 3/11 อันเป็นเหตุการณ์เร่งด่วนแล้ว การเจรจาจัดทำข้อตกลงหุ้นส่วนยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก (The Trans-Pacific Strategic Economic Partnership Agreement หรือ The Trans-Pacific Partnership) ที่รู้จักในชื่อย่อว่า TPP ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่จะส่ง

ผลกระทบต่อภาคเกษตรญี่ปุ่น และกระทรวงเกษตรฯ น่าจะจับตามองประเด็นนี้อย่างใกล้ชิดเนื่องจากจะมีผลกระทบต่อนโยบายสำคัญของกระทรวงเกษตรฯ เอง เช่น ถ้าหากญี่ปุ่นตกลงเข้าร่วม TPP จะทำให้อัตราการพึ่งพิงตนเองทางอาหารลดเหลือ 14%¹ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามมิได้หมายความว่ากระทรวงเกษตรฯ ปฏิเสธความร่วมมือระหว่างประเทศด้านเกษตร ในทางกลับกันการแสวงหาความร่วมมือด้านเกษตรเป็นหนึ่งในนโยบายหลักของกระทรวงฯ ตัวอย่างเช่น การทำข้อตกลงความร่วมมือภาคเกษตรแบบไตรภาคีระหว่างญี่ปุ่น จีน และเกาหลีใต้ เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2555 นอกจากนี้การมุ่งส่งออกสินค้าเกษตรคุณภาพสูงไปยังประเทศต่างๆ คือหนึ่งในทิศทางเกษตรของญี่ปุ่นในอนาคต กระทรวงเกษตรฯ จึงมีความพยายามส่งเสริมการส่งออกและขยายตลาดสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นในต่างประเทศด้วย โดยเฉพาะกับประเทศจีนที่เป็นตลาดใหม่ขนาดใหญ่

¹ ผลจากการประเมินของกระทรวงเกษตรฯ ญี่ปุ่นใน “เกี่ยวกับ TPP” เอกสารอ้างอิงหมายเลข 5 เดือนกุมภาพันธ์ 2011 หน้า 5 (แปลจาก TPP ni tsuite)

กฎหมายพื้นฐาน

กฎหมายพื้นฐานสำหรับอาหาร เกษตร และพื้นที่ชนบท (The Basic Law on Food, Agriculture and Rural Areas) ยังคงมีเป้าหมายที่การปรับปรุงและรักษาระดับวิถีชีวิตของประชาชนและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศผ่านนโยบายที่รอบด้านและนำไปปฏิบัติอย่างเป็นระบบ มีหมวดกฎหมายสำคัญ ได้แก่ การประกันอุปทานอาหารที่มีเสถียรภาพ การทำหน้าที่หลากหลายของภาคเกษตร การพัฒนาภาคเกษตรอย่างยั่งยืน การพัฒนาภาคชนบท การประเมินอุตสาหกรรมป่าไม้และประมงอย่างเหมาะสม ความรับผิดชอบของรัฐ ความรับผิดชอบของรัฐบาลท้องถิ่น ความพยายามของเกษตรกรและอื่นๆ ตลอดจนบทบาทของผู้บริโภคและมาตรการทางกฎหมายอื่นๆ

จากกฎหมายพื้นฐานกำหนดให้รัฐและรัฐบาลท้องถิ่นดำเนินการทั้งทางตรงและทางอ้อมในการผลักดันให้ทุกภาคส่วนสามารถปฏิบัติภารกิจที่นำไปสู่การเพิ่มอัตราการพึ่งพิงตนเองทางอาหารและการรักษาภาคเกษตรและชนบทของญี่ปุ่น

นโยบายพื้นฐาน

นโยบายพื้นฐานของกระทรวงเกษตรฯ สอดคล้องกับกฎหมายพื้นฐาน โดยเน้นหน้าที่ของรัฐในการประสานและรับฟังภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรและนำมาปฏิบัติ จัดหาทรัพยากรจัดทำนโยบาย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ตามกฎหมายพื้นฐาน โดยมีนโยบายที่สำคัญดังต่อไปนี้

แผนปฏิบัติงานด้านอาหาร เกษตร และพื้นที่ชนบท เป็นการเรียกร้องให้รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบต่อภาคเกษตรอย่างแข็งแกร่งเป็นรูปธรรม โดยกำหนดให้รัฐมีหน้าที่จัดทำรายงานความคืบหน้าของแผนงานต่างๆ ตามกฎหมายพื้นฐาน รับฟังความคิดเห็นของสภาอาหาร เกษตร และพื้นที่ชนบท ดำเนินการ

แผนงานต่างๆ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายระบุไว้ พร้อมทั้งจะต้องทบทวนแผนปฏิบัติงานเกี่ยวกับอาหาร เกษตร และพื้นที่ชนบททุกๆ 5 ปี เพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนตอบสนองต่อสถานการณ์ต่างๆ ได้ เป็นต้น

นโยบายด้านประกันอุปทานอาหารที่เล็งเห็นความสำคัญของกระบวนการจูงใจผู้บริโภคให้เปลี่ยนรูปแบบการบริโภคอาหารที่พึงพิงการนำเข้ามาเป็นการบริโภคอาหารที่สามารถผลิตได้ภายในประเทศ พัฒนาอุตสาหกรรมอาหารที่เหมาะสมในความหมายว่าสามารถผลิตอาหารเพื่อประกันอุปทานโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ยังกำหนดนโยบายนำเข้า/ส่งออกสินค้าเกษตรทั้งในยามปกติและในยามวิกฤต ตลอดจนการสร้างความร่วมมือในระดับนานาชาติ

นโยบายพัฒนาภาคเกษตรที่ยั่งยืนวางอยู่บนพื้นฐานของการสร้างความสามารถในการแข่งขันและการตระหนักว่าภาคเกษตรมีข้อจำกัดหลายประการและจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐโดยไม่ขัดกับกฎระเบียบระหว่างประเทศในเรื่องการค้าเสรี กระทรวงเกษตรฯ ต้องการรักษาและใช้ประโยชน์จากที่ดินอันเป็นปัจจัยการผลิตสำคัญของภาคเกษตร รักษาและแสวงหาแรงงานภาคเกษตรเพิ่มเติมด้วยการส่งเสริมการทำเกษตรเต็มเวลา สนับสนุนเกษตรกรรุ่นใหม่ แรงงานสตรี แรงงานสูงอายุในภาคเกษตร สนับสนุนภาคเกษตรเชิงโครงสร้าง พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับภาคเกษตร นอกจากนี้ยังอุดหนุนภาคเกษตรด้วยการมีข้อกฎหมายว่าด้วยการบรรเทาความสูญเสียจากพิบัติภัย ส่งเสริมเทคโนโลยีสำหรับภาคเกษตร รวมถึงการบริหารจัดการภาคเกษตรอื่นๆ เพื่อลดต้นทุนและเสริมประสิทธิภาพการผลิต นอกจากนี้ยังส่งเสริมสิ่งแวดล้อมด้วยนโยบายพัฒนาพื้นที่ชนบทเน้น

ที่มา: tech.mit.edu

ที่มา: <http://asiancorrespondent.com/51875/radiation-fears-threaten-japanese-restaurant-business/>

บทบาทรัฐที่จะส่งเสริมการพัฒนาชนบทที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาภาคเกษตรและการพัฒนาฐานการผลิตภาคเกษตรและความเป็นอยู่ที่ดีของภาคชนบทในเชิงพื้นที่หลักคือพื้นที่เนินเขาและพื้นที่ภูเขา รวมถึงความพยายามให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างภาคเมืองและภาคชนบททั้งในด้านการกิจกรรมร่วมกัน และด้านการสร้างความรับรู้ความเข้าใจ

นโยบายอีกประการหนึ่งคือการจัดตั้งสถานนโยบายอาหารเกษตรและพื้นที่ชนบทมีหน้าที่ศึกษาเงื่อนไขต่างๆ ที่มีผลสำคัญต่อการดำเนินการตามกฎหมายพื้นฐานและให้ความเห็นต่อนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการเกษตรฯ

นโยบายเร่งด่วน

ผลพวงจากเหตุการณ์ 3/11 ทำให้หน่วยงานต่างๆ ของญี่ปุ่นจำเป็นต้องตอบสนองต่อความเสียหายและความสูญเสียที่เกิดขึ้น นอกจากมาตรการให้ความช่วยเหลือเร่งด่วนกับประชาชนในพื้นที่ประสบภัยแล้ว กระทรวงเกษตรฯ ยังได้มีนโยบายเร่งด่วนสามประการคือ **หนึ่ง** ประกันความเชื่อมั่นและความปลอดภัยของผู้บริโภคทางด้านอาหาร **สอง** ผ่อนคลายมาตรการควบคุมการนำเข้าสินค้าอาหาร

และ**สาม** พื้นที่ชุมชน การเกษตร และอุตสาหกรรมอาหารในพื้นที่ประสบพิบัติภัย

พิบัติภัยคราวนี้ทำให้เกิดการขาดแคลนสินค้าและมีการรั่วไหลของกัมมันตภาพรังสี กระทบวงๆ จึงกำหนดมาตรการเพื่อช่วยให้ผู้บริโภคสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปลอดภัยและร่วมกันบรรเทาปัญหา ด้วยการช่วยเหลือทั้งทางตรงและทางอ้อม สนับสนุนกำลังบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ ทำหน้าที่เป็นศูนย์ช่วยเหลือให้ข้อมูลข่าวสาร โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับอาหาร เช่น การตรวจวัดอัตราการปนเปื้อนรังสีในอาหาร ระงับการขนส่งสินค้าอาหารออกจากพื้นที่นิวเคลียร์รั่วไหล การเข้าไปดูแลเรื่องการขนส่งและกระจายสินค้าจำเป็น เช่น ข้าวสาร การให้คำแนะนำเรื่องการเก็บสะสมเสบียงอาหารในครัวเรือน มาตรการกำจัดผักและนมสดที่ปนเปื้อนสารกัมมันตภาพรังสี

ชุมชนในจังหวัดที่ประสบภัยได้รับความเสียหายทั้งชีวิตและทรัพย์สินจำนวนมาก จากรายงานของกระทรวงเกษตรฯ มีจังหวัดประสบภัย 11 จังหวัด (prefectures) มูลค่าความเสียหายประมาณหกหมื่นห้าร้อยล้านเยน (ตัวเลขความเสียหายรวมของภาคเกษตรประมาณ 2 ล้านล้าน

เยน ในขณะที่ตัวเลขความเสียหายรวมทั้งประเทศ ประมาณ 17 ล้านล้านเยน) กระทรวงเกษตรฯ จึงได้ ทำการช่วยเหลือฟื้นฟูชุมชนเหล่านี้ทั้งในด้านงบประมาณ และทางด้านความช่วยเหลือทางเทคนิคอื่นๆ

ข้อสังเกต

ในกรณีพิบัติภัยเห็นได้ว่ากระทรวงเกษตรฯ ทำหน้าที่เป็นศูนย์ประสานงานรวบรวมข้อมูลข่าวสารและเป็นผู้ประกันความมั่นใจให้กับประชาชนชาว ญี่ปุ่นยามเกิดพิบัติภัยร้ายแรงด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารมากที่สุดเพื่อให้ประชาชนสามารถนำข้อมูลข่าวสารที่ได้รับนั้นไปประกอบการตัดสินใจ พร้อมกันนั้น ในประเด็นที่จำเป็นต้องใช้ความรู้ประสบการณ์หรือ การพิสูจน์จากผู้เชี่ยวชาญ กระทรวงเกษตรฯ ได้ทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความกระจ่างในปัญหา

สำหรับเรื่อง TPP ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญ และเป็นประเด็นใหญ่ในสังคมญี่ปุ่น โดยเฉพาะต่อ ภาคเกษตรเนื่องจากผลของการทำข้อตกลงนี้จะนำมาซึ่งการเปิดเสรีทางการค้าในวงกว้างมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามกระทรวงเกษตรฯ มีนโยบายระยะยาว ในการที่จะรับมือกับการเปิดเสรีทางการค้าในระดับต่างๆ ไว้แล้วด้วยกฎหมาย นโยบายและมาตรการต่างๆ ดังข้างต้น

ในขณะที่ภาคส่วนที่มีใช้รัฐ โดยเฉพาะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภาคเกษตร เช่น Norinchukin ซึ่งหน่วยงานคลังสมองของธนาคารของสหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่นมีความกระตือรือร้นอย่างมากในการทำ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลได้ผลเสียของการทำ TPP ของญี่ปุ่นและผลกระทบต่อการทำ TPP ในภูมิภาค

ประเด็นที่น่าสนใจคือว่า การเปิดเสรีทางการค้า นั้นจะส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคและผู้ผลิต ซึ่งกระทรวงเกษตรฯ และสหกรณ์การเกษตรให้ความสำคัญกับความเป็นอยู่ของผู้ผลิตคือเกษตรกรและ

ภาคการผลิตคือภาคเกษตรมามากนั้น ทำให้กระทรวง เกษตรฯ จะต้องแบกรับความกดดันจากภายใน สังคมญี่ปุ่นและจากภายนอกคือประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯ

จากนโยบายและมาตรการต่างๆ ที่กระทรวง เกษตรฯ พยายามดำเนินการตลอดระยะเวลา หลายปีมานี้สะท้อนว่า กระทรวงเกษตรฯ เห็นข้อ จำกัดในความพยายามอยู่รอดของภาคเกษตรและ ตระหนักว่าภาคเกษตรจำเป็นต้องมีพันธมิตรเพื่อที่จะสามารถทานกระแสการค้าเสรีได้ ทั้งนี้พันธมิตรที่สำคัญในอดีตคือรัฐและสหกรณ์การเกษตรมีอิทธิพล ต่อความอยู่รอดของภาคเกษตรน้อยลง เพราะสถานการณ์ที่ผ่านมาพิสูจน์แล้วว่าพันธมิตรทั้งสองก็มีอาจ หุดยังความเปลี่ยนแปลงในระดับโลกนี้ได้

พันธมิตรสำคัญของกระทรวงเกษตรฯ ใน ปัจจุบันคือ หนึ่ง ชุมชนเกษตรระหว่างประเทศ สอง ผู้บริโภคชนชั้นกลางในประเทศและในต่างประเทศ

ชุมชนเกษตรระหว่างประเทศมีความสำคัญ ต่อการอยู่รอดของภาคเกษตรในญี่ปุ่นทั้งในด้านของ การรักษาอุปทานอาหารสำหรับผู้บริโภคชาวญี่ปุ่น และในด้านของการปกป้องภาคเกษตรด้วยการรวม กลุ่มพันธมิตรที่มีจุดยืนร่วมกัน การแสวงหาความร่วมมือระหว่างประเทศด้านเกษตรจึงเป็นยุทธศาสตร์ประการหนึ่งของกระทรวงเกษตรฯ ในกระแส การค้าเสรี

ผู้บริโภคชนชั้นกลางในเมืองมีความสำคัญ ในฐานะที่เป็นฐานพลังค้ำยันหรือส่งเสริมภาคเกษตร ทั้งในฐานะพลังทางเศรษฐกิจ (การบริโภค) และพลัง ทางการเมือง (การออกเสียงเลือกตั้ง/กลุ่มกดดัน) กระทรวงเกษตรฯ จึงให้ความสำคัญกับการสร้าง ความรู้ความเข้าใจและความผูกพันของผู้บริโภค ชนชั้นกลางในเมืองกับภาคเกษตรทั้งในประเทศ ญี่ปุ่นและในต่างประเทศ

ผลกระทบต่อนักไทย

พื้บัตั้ภัย 3/11 เกิดขึ้นบนพื้นที่ทำการเกษตรของญี่ปุ่น ทำให้ปริมาณการผลิตสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นลดลงเนื่องจากไม่สามารถผลิตได้หรือแม้จะผลิตได้ผู้บริโภคนักก็ไม่ว่เชื่อมนั้ว่าปลอดภัย ญี่ปุ่นจึงลดความเข้มงวดในการนำเข้าสินค้าเกษตรหลายรายการเพื่อชดเชยและทดแทนปริมาณสินค้าเกษตรที่ลดลงไปนี้ ตลาดสินค้าเกษตรในญี่ปุ่นจึงเปิดกว้างมากขึ้นสำหรับสินค้าที่มีคุณภาพ จึงน่าจะเป็นโอกาสของสินค้าเกษตรของไทยในการส่งออกไปยังญี่ปุ่นมากขึ้น อย่างไรก็ตามสินค้าเกษตรไทยจะต้องแข่งขันกับสินค้าเกษตรจากประเทศอื่น ๆ ด้วย โดยเฉพาะประเทศจีน

ต่อประเด็นเรื่องการเปิดตลาดสินค้าเกษตรของญี่ปุ่นมีแนวโน้มว่าบัจั้ภัยที่มีน้ำหนักจะอยู่ที่สองบัจั้ภัยสำคั้ญ คือ บัจั้ภัยเรื่องกฎระเบียบทางการค้าระหว่างประเทศและบัจั้ภัยด้านความพึงพอใจของผู้บริโภคชาวญี่ปุ่น ดังนั้น หากไทยต้องการมีส่วนร่วมแบ่งการตลาดมากขึ้นในตลาดสินค้าเกษตรในญี่ปุ่นไทยจำเป็นต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับแนวทางกฎระเบียบทางการค้าระหว่างประเทศหรือจะต้องผลิตสินค้าเกษตรที่สอดคล้องกับความต้องการและรสนิยมของผู้บริโภคชาวญี่ปุ่น

เอกสารอ้างอิง

- Government of Japan. “Road to Recovery”. Presentation March 2012.
- MAFF. “Actions taken to restore Rural Community Sewerage Facilities-(May 11)”.
- MAFF. “Information of Utilizing Agriculture, Forestry and Fisheries Products and Foods made in the Devastated Areas of the Great East Japan Earthquake”.
- MAFF. “Revised FAQ on Waste Disposal of Vegetables and Raw Milk of which Radioactive Substances were Detected (as of May 30)”.
- MAFF. “Stable Supply of Rice”.
- MAFF. “The Damages caused by the Great East Japan Earthquake and Actions taken by Ministry of Agriculture, Forestry and Fisheries (November 25)”. 2011.
- MAFF. “The Situations of request for shipment restraint and other measures”. (April 18, 2012).
- MAFF. Key Points in the Basic Plan for Food, Agriculture and Rural Areas. (March 2005).
- MAFF. The Basic Law on Food, Agriculture and Rural Areas. (1999).
- กระทรวงเกษตรป่าไม้และประมง. “เกี่ยวกับ TPP” เอกสารอ้างอิงหมายเลข 5 เดือนกุมภาพันธ์ 2011 หน้า 5 (แปลจาก TPP ni tsuite)

Historical Capitalism

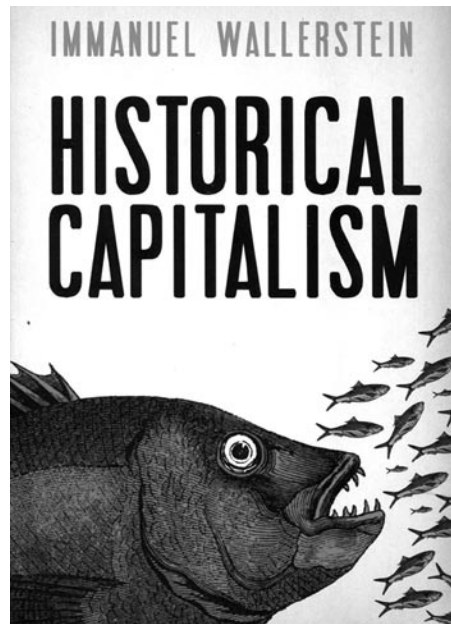
เอกสิทธิ์ หนูนอกดี*

ภายหลังสงครามเย็นยุติโดยอุดมการณ์ทุนนิยมมีชัยเหนืออุดมการณ์คอมมิวนิสต์ โลกปัจจุบันจึงเป็นยุคของทุนนิยมเต็มรูปแบบ แม้ว่าทุนนิยมจะเป็นกระบวนการที่แทรกซึมชอกซอนอยู่ในสังคมและรอบตัวมนุษย์อย่างใกล้ชิด แต่มีคนไม่มากนักที่จะเข้าใจว่าทุนนิยมคืออะไร? มันทำงานอย่างไร? และจะส่งผลต่อโลกอย่างไร?

สำหรับผู้ที่อยากทำความเข้าใจทุนนิยม Historical Capitalism ของ Immanuel Wallerstein จะเป็นหนังสือที่ช่วยให้ความรู้ในเรื่องทุนนิยมในประเด็นเรื่องนิยามและกระบวนการทำงานของทุนนิยมตลอดจนผลพวงของทุนนิยมต่อระบบโลกได้

ประเด็นสำคัญที่ Wallerstein พยายามชี้ให้เห็นคือ ทุนนิยมเป็นกระบวนการทางประวัติศาสตร์ของระบบสังคม หมายความว่ากาเนิดทุนนิยมและพัฒนาการของมันนั้นเป็นกระบวนการทางสังคมมีที่มาที่ไปจากเหตุปัจจัยจำเป็นประจวบเหมาะ และตั้งคำถามว่าทุนนิยมไม่สามารถทำให้มนุษย์มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้จริง แต่วิธีการให้เหตุผลของทุนนิยมนั้นทำให้คนคล้อยตามได้มากกว่า เป็นต้นว่าใช้วาทกรรมการพัฒนาอ้างแทนเหตุผลการย้ายฐานการผลิตเพื่อแสวงหากำไรเพิ่ม

หัวใจของทุนนิยมคือการสะสมทุนใช้ทุนเพื่อผลิตซ้ำตนเองเป็นวงจรที่แน่นอน ทุนนิยมจึงต้องพยายามแปรสรรพสิ่งเป็นสินค้าเพื่อให้วงจรสะสมทุนและผลิตซ้ำตนเองนั้นเป็นไปได้อย่างราบรื่นนานเท่านานแน่นอนว่าภายใต้กระบวนการดังกล่าวย่อมจะมี

Historical Capitalism
by Immanuel Wallerstein

ปัญหาที่เกิดจากปฏิทัศน์ (paradox) ของทุนนิยมเอง นั่นคือ ภายในวงจรสะสมทุน แปรเป็นสินค้า ผลิตเพื่อจำหน่าย และมีผู้ซื้อ นั่น ความพยายามที่จะลดต้นทุนการผลิตจะไปลดกำลังซื้อของผู้บริโภคซึ่งจำเป็นต่อวงจรสะสมทุนที่สมบูรณ์ด้วย

* ผู้ประสานงานโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น

นอกจากวงจรทุนนิยมจะสร้างปัญหาให้กับระบบทุนนิยมเองแล้ว ทุนนิยมยังสร้างการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมขึ้นมาด้วย ซึ่งการแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมนี้ปรากฏขึ้นทั้งในระดับครัวเรือน ระดับประเทศ และในระดับระหว่างประเทศ ได้แก่ การนับหรือไม่นับแรงงานบางประเภทเป็นการทำงาน ความแตกต่างทางโครงสร้างระหว่างนายทุนกับแรงงาน และความแตกต่างทางโครงสร้างระหว่างประเทศที่เป็นศูนย์กลางการผลิตกับประเทศชายขอบ การสะสมทุนจึงกระจุกตัวอยู่กับผู้ที่อยู่บนโครงสร้างที่ได้เปรียบ และการกระจุกตัวของทุนนี้เองนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมของฐานพลังทางเศรษฐกิจและพลังทางการเมืองที่จะมีบทบาทในการออกกฎหมายระเบียบที่จะเป็นประโยชน์ต่อเจ้าของทุนที่ได้เปรียบอยู่แล้วต่อไปอีก

การควบคุมอำนาจรัฐเป็นกลยุทธ์หลักในการรักษาหรือต่อสู้เพื่อผลประโยชน์เนื่องจากอำนาจรัฐสามารถกำหนดความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการใช้ทรัพยากรได้ การต่อสู้ทางการเมืองระหว่างกลุ่มผลประโยชน์จึงเกิดขึ้น

รัฐสมัยใหม่มีหน้าที่สำคัญสี่ประการคือ

หนึ่ง อำนาจเหนือดินแดน ซึ่งมีฐานอำนาจมาจากรัฐตนเองและรัฐอื่นๆ ซึ่งมีความขัดแย้ง Wallerstein ยังกล่าวด้วยว่าแนวคิดที่ว่าด้วยการสงวนสิทธิทางการเมืองไว้เฉพาะภายในรัฐใดรัฐหนึ่งนั้นเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับผู้ที่ต้องการจะสะสมทุน

สอง สิทธิทางกฎหมายในการออกกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ทางสังคมของการผลิตภายในรัฐ โดยเฉพาะในเรื่องการควบคุมแรงงานด้วยการตรากฎหมายให้มีแรงงานถูกกฎหมาย ในขณะที่เดียวกันก็สร้างแรงงานนอกกฎหมาย กำหนดให้มีการบังคับแรงงานบางระดับ กำหนดระเบียบการจ้างงาน ตลอดจนกำหนดการเคลื่อนย้ายแรงงาน

สาม อำนาจในการเก็บภาษี ซึ่งนำไปใช้ในสองรูปแบบ คือ เป็นฐานรายได้หลักของรัฐ และเป็นทรัพยากรในการขยายการสะสมทุน อำนาจในการเก็บภาษีจึงเป็นหนทางตรงที่รัฐใช้ช่วยกระบวนการสะสมทุนโดยเลือกอุปถัมภ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมากกว่ากลุ่มอื่น

สี่ รัฐผูกขาดหรือพยายามผูกขาดกำลังติดอาวุธ โดยเฉพาะกองกำลังทางทหารที่ผู้ประกอบการในรัฐหนึ่งสามารถใช้เพื่อให้ส่งผลกระทบต่อคู่แข่งในอีกรัฐหนึ่งได้ ซึ่งอำนาจทั้งหมดนี้ใช้ไปเพื่อการสะสมทุน

การที่การสะสมทุนเกี่ยวพันกับรัฐและรัฐอื่นๆ ดังนั้น การสะสมทุน การแลกเปลี่ยนที่ไม่เท่าเทียมและการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อสะสมทุนจึงเป็นเรื่องระหว่างรัฐกับรัฐด้วย Wallerstein จึงกล่าวถึงรัฐศูนย์กลางกับรัฐชายขอบ หมายความว่ามีการกระจุกตัวของทุน ณ ที่ใดที่หนึ่งมากกว่าที่อื่น การต่อสู้ทางการเมืองตลอดจนสงครามระหว่างรัฐจึงเกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม Wallerstein สรุปว่าผลแพ้ชนะของสงครามไม่ได้ตัดสินกันด้วยกำลังทางทหาร แต่ตัดสินกันด้วยพลังทางเศรษฐกิจมากกว่าและดุลแห่งอำนาจนั้นไม่ได้เป็นเรื่องของการเมืองหากแต่มีรากฐานอยู่ที่กระบวนการสะสมทุน

ประเด็นที่น่าสนใจคือ การต่อสู้ระหว่างผู้สะสมทุนของรัฐที่อ่อนแอกว่ามุ่งไปที่การใช้อำนาจรัฐต่อต้านผู้สะสมทุนที่อยู่ในรัฐที่เข้มแข็งกว่า ปรากฏการณ์เช่นนี้ทำให้เกิดการต่อสู้ “ด้านจักรวรรดินิยม” การต่อสู้ในบริบททุนนิยมระดับโลกจึงเป็นเรื่องของ “ชาตินิยม” มากกว่าการต่อสู้ระหว่างชนชั้น

การทำความเข้าใจทุนนิยมจากกรอบแนวคิดที่ Wallerstein อธิบายในหนังสือเล่มนี้น่าจะช่วยให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจปรากฏการณ์บางประการในญี่ปุ่นและในไทยได้ เช่น การที่รัฐบาลญี่ปุ่นใช้เงินงบประมาณอุดหนุนภาคเกษตรเพื่อชดเชยรายได้ให้กับเกษตรกรในขณะที่พัฒนาภาคอุตสาหกรรม ในขณะที่ราคาสินค้าเกษตรไทยถูกกดให้มีราคาต่ำสำหรับช่วยเหลือภาคแรงงานที่ได้รับค่าแรงราคาถูก เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคอุตสาหกรรม การโยกย้ายฐานการผลิตจากญี่ปุ่นมาสู่ประเทศไทยและประเทศอื่นๆ ในเอเชีย หรือ การทำความเข้าใจว่าทำไมประเทศทุนนิยมอย่างสหรัฐฯ จึงจำเป็นต้องมีกองกำลังทางทหารทั่วโลก หรือ แม้กระทั่งอาจนำไปทำความเข้าใจการต่อสู้ทางการเมืองในไทยได้ว่าทำไมประเด็น “ชาตินิยม” ถึงถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นธงนำการต่อสู้บ่อยครั้ง

1. Prof. Dr. Noriko Okubo

Position: Professor at Graduate School of Law and Politics, Osaka University

Education : Ph.D (law), Graduate School of law, Hitotsubashi University

Recent Research Theme : Environmental Public Interest Litigation, legal Standing of Administrative Litigation

Recent Publications :

M.Boehm/N.Okubo, Die Klagebefugnis im deutschen und im japanischen Recht, DÖV 2007; N.Okubo, Environmental Public Interest Litigation and Legal Standing of Administrative Litigation, Osaka Law Review, Vol.58, No.3=4 (2008)

Contact: okku@law.osaka-u.ac.jp

2. Assoc Prof. Tamiyo Kondo

Position : Associate Professor at Department of Architecture, Graduate School of Engineering, Kobe University

Research Topic :

Residential Environment Planning

Disaster Recovery after Hurricane Katrina (housing recovery, community-based recovery)

Community-based planning, Community Architecture

Recent Publications :

- Tamiyo Kondo, The challenge for New Orleans Recovery after Hurricane Katrina, Journal of the City Planning Institute of Japan, No.43-3, October 2008, pp.739-744 (in Japanese).
- Tamiyo Kondo, Planning for Post-Disaster Recovery in New Orleans after Hurricane Katrina. Proceedings of International Symposium on City Planning 2008, pp.906-915.
- Tamiyo Kondo, A Study on the Rebuilding Planning Process after WTC 9.11 Attack Toward Collaborative Planning by Stakeholder Participation -, Journal of the City Planning Institute of Japan, No.42-3, October 2007, pp.295-300 (in Japanese).
- Tamiyo Kondo. Planning for Post-Disaster Rebuilding in New Orleans after Hurricane Katrina Disaster What we can and should learn from New Orleans?, Journal of Disaster Reduction, 2008 (in Japanese).

Contact : info@ tamiyokondo-lab.jp

เจ้าของ : โครงการสันติไมตรี ไทย-ญี่ปุ่น (สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย)

ที่ปรึกษา : รศ.ดร.ศิริพร วัชรวิไลกุล

กองบรรณาธิการ : เอกสิทธิ์ หนูนภาภัค, สฤลกร ยาไทย

วัตถุประสงค์ : เพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานวิจัย บทความและสาระความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับญี่ปุ่นแก่ผู้กำหนดนโยบาย ชำระชากร และผู้ที่สนใจทั่วไป

สถานที่ติดต่อ : โครงการสันติไมตรี ไทย-ญี่ปุ่น ห้อง 608 ชั้น 6 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200 โทรศัพท์/โทรสาร : 0-2221-2422
E-mail address : japanwatchproject@gmail.com

website : www.japanwatch.org

ออกแบบ : บริษัท สร้างสื่อ จำกัด 17/118 ซอยประดิพัทธ์ 1 สามเสนใน พญาไท กรุงเทพฯ 10400

The Other Side of the Sun

A child takes cover underneath his desk during a disaster drill named “Shakeout Tokyo” at Izumi elementary school in Tokyo on March 9, 2012. Tokyo’s Chiyoda ward residents, commuters, office workers and school children held a mass disaster drill in preparation for the next big earthquake. (Issei Kato/Reuters)

http://www.boston.com/bigpicture/2012/03/japan_remembers_rebuilds.html